

REMISSVAR SOU 2016:5

Yttrande av Sveriges Kvinnolobby över betänkandet *Låt fler forma framtiden!* (SOU 2016:5)

Sammanfattning

Sveriges Kvinnolobby efterlyser genomgående ett starkare jämställdhetsperspektiv i betänkandet *Låt fler forma framtiden!* (SOU 2016:15). Det räcker inte att bara prata om jämlikt deltagande och inflytande och bortse från den struktur som är jämställdhet mellan kvinnor och män.

När utredningen väl lyfter jämställdhet reduceras perspektivet ofta till en aspekt av social representativitet medan kvalitativ jämställdhet inte tas upp överhuvudtaget. Nivån av jämställdhet i samhället är en demokratifråga som handlar om mer än antalet förtroendevalda kvinnor respektive män i en politisk församling. Att utredningen i samma mening uppmanar kommuner och landsting att verka för att få fler kvinnor, utrikes födda, unga och äldre att ta och kandidera till förtroendeuppdrag tyder på en bristande förståelse för makt och strukturer i samhället. Menar utredningen att medelålders inrikes födda män är den enda grupp som inte behöver särskild uppmuntran för att ta och kandidera till förtroendeuppdrag?

Sveriges Kvinnolobby tillstyrker utredningens förslag om en ny maktutredning, men saknar jämställdhet i utredningens förslag till nytt mål för demokratipolitiken. I de olika delar av utredningen som handlar om det civila samhället saknas försäkringar om att stötta kvinnors organisationer och föreningar som arbetar med jämställdhet. Kvinnorörelsen har historiskt spelat en oumbärlig roll för demokratin i Sverige och bör få möjlighet att göra så även i fortsättningen. Vi menar att stödet till människors egen organisering är betydligt viktigare än folkinitiativ och folkmotioner för att öka resurssvaga grupperns inflytande.

Vidare menar vi att kommuner, landsting och politiska partier kan göra betydligt mer för att förbättra förutsättningarna för sina förtroendevalda politiker. En viktig insats för att öka jämställdheten vore att se till att politiker med barn i behov av tillsyn får tillgång till barnomsorg inför och under möten på kvällstid. Insatser för att öka tryggheten och säkerheten för förtroendevalda bör alltid ha ett tydligt jämställdhetsperspektiv som tar fasta på kvinnors särskilda utsatthet.

Vi delar utredningens bedömning om att politiska partier bör samordna sina nomineringsprocesser genom att alltid nominera en man och en kvinna för att på så sätt öka

jämställdheten i till exempel kommunala bolagsstyrelser. Vi menar dock att detta borde kunna vara ett krav och inte bara en rekommendation.

Synpunkter på utredningens förslag och bedömningar

Nedan följer Sveriges Kvinnollobys synpunkter på några av utredningens förslag och bedömningar.

3.6.1 Nytt mål för demokratipolitiken

Utredningen föreslår en ny formulering för målet för demokratipolitiken. Förslaget lyder *"En hållbar demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlikt inflytande"*. Sveriges Kvinnolobby anser att ordet *"jämställt"* bör läggas in i formuleringen efter ordet *"jämlikt"*. Om särskilda delmål tas fram bör det både finnas ett genomgående jämställdhetsperspektiv i samtliga delmål liksom ett eget delmål som handlar specifikt om jämställdhet mellan kvinnor och män.

3.6.2 Tillsätt en maktutredning

Utredningen föreslår att en maktutredning ska tillsättas för att sammanställa kunskap om hur maktförhållandena i det svenska samhället har förändrats. Sveriges Kvinnolobby tillstyrker förslaget och förutsätter att en ny maktutredning, i likhet med tidigare, särskilt får i uppdrag att utreda jämställdheten mellan kvinnor och män.

5.5.1 Insatser för ett jämlikt politiskt deltagande

Utredningen föreslår att regeringen ska utöka stödet till organisationer i det civila samhället som arbetar med att öka det politiska deltagandet. Organisationer som verkar i socialt utsatta förorter ska särskilt prioriteras och som exempel nämns lokala resurscenter. Sveriges Kvinnolobby tillstyrker förslaget med tillägget att insatserna ska leda till såväl jämställt som jämlikt deltagande. Hälften av de medel som fördelas bör gå till kvinnors organisering eller till organisationer som särskilt verkar för jämställdhet. Även när medel görs för lokala resurscenter bör krav ställas på att dessa aktivt ska verka för jämställdhet och kvinnors rättigheter i sina närområden. Lokala resurscenter i utsatta förorter bör bland annat arbeta aktivt mot hedersförtryck och begränsningar av kvinnors och flickors liv.

5.5.2 Behovet av mötesplatser

Utredningen bedömer att kommuner bör arbeta för fler tillgängliga möteslokaler. Sveriges Kvinnolobby delar bedömningen och framhåller vikten av att kvinnor och flickor ska ha tillgång till platser för möten och organisering. Vidare måste den faktiska tillgången utifrån kön årligen följas upp. I socialt utsatta förorter domineras ofta caféer, fritidsgårdar och andra offentliga rum och ytor av pojkar och män. Sveriges Kvinnolobby har bland annat erfarenhet av att medlemsorganisationer som verkar i förorterna har mött motstånd och haft svårt att boka offentliga möteslokaler. Ett aktivt arbete behövs för att se till att kvinnor och flickor får tillgång till och faktiskt nyttjar platser och lokaler i sina närområden.

6. De politiska partierna

Utredningen bedömer att ett utvecklingsarbete bör ske inom de politiska partierna i syfte att stärka deras roll i demokratin (6.8.2). Partierna kan bland annat utveckla sitt rekryteringsarbete liksom den interna demokratin. Sverige Kvinnolobby delar utredningens

bedömning under förutsättning att ett sådant utvecklings-, rekryterings- och demokratiarbete har ett tydligt jämställdhetsperspektiv.

Vi uppskattar att utredningen redogör för könsfördelningen bland medlemmar i politiska partier, men vänder oss emot att jämställdhet reduceras till att handla om social representativitet. Oavsett vilken social grupp som belyses, måste villkoren för respektive kön redovisas och analyseras, för att en jämställdhetsanalys ska bli möjlig.

7.6.1 Jämställdheten i kommunala organ och kommunala bolagsstyrelser

Utredningen rekommenderar de politiska partierna att samordna sina nomineringsprocesser för att göra det lättare för kommuner och landsting att skapa en jämnare könsfördelning i sina respektive bolags styrelser. Detta kan till exempel ske genom att alla partier alltid nominerar en man och en kvinna till varje post. Sveriges Kvinnolobby tillstyrker förslaget, men efterlyser även åtgärder för att uppnå en jämställd representation på de tyngre uppdragen i varje styrelse. Det är en brist att utredningen inte föreslår insatser för hur andelen kvinnor som innehar ordförandeposten i de kommunala bolagens styrelser – idag 20 procent - ska öka. Här bör ett tydligt mål sättas: högst 50 procent män som ordföranden i de kommunala bolagen liksom bland ledamöterna i deras styrelser.

7.6.2 Uppföljning av den sociala representativiteten och förtroendevaldas villkor i den nationella och lokala politiken

Utredningen föreslår att SCB ska följa upp den sociala representativiteten i de politiska församlingarna en gång per mandatperiod. Sveriges Kvinnolobby understryker också här vikten av att SCB ges i uppdrag att följa upp också den könsmissiga representativiteten, det vill säga i praktiken den sociala representativiteten med kön som övergripande och genomgående indelningsgrund. Det skulle vara av stor vikt för demokratin och jämställdheten i Sverige.

7.6.3 Kommunernas och landstingens arbete för en förbättrad social representativitet

Utredningen bedömer att fullmäktigen och styrelser bör verka för att fler kvinnor, utrikes födda, unga och äldre ska vilja ta förtroendeuppdrag och kandidera till tyngre uppdrag. Sveriges Kvinnolobby anser att rekommendationerna till kommuner och landsting skulle kunna vara betydligt starkare. Till exempel behövs mål och tidsatta åtgärder som kan följas upp under mandatperioderna.

7.6.4 De politiska partiernas insatser för att förbättra den sociala representativiteten

Utredningen bedömer att de politiska partierna bör genomföra ett systematiskt arbete för att försäkra att politiken blir mer jämställd och jämlik. Sveriges Kvinnolobby delar utredningens bedömning och rekommenderar de politiska partierna att utgå från jämställdhetsintegrering som strategi för att lägga upp ett sådant systematiskt arbete. Liksom utredningen anser vi att det är viktigt att värna parternas särorganisationer och i synnerhet kvinnoförbunden. Utöver att öka representativiteten i partierna bidrar kvinnoförbunden också till att driva fram nya jämställdhetspolitiska förslag.

8.3.4 Underlätta för förtroendevalda med barn i behov av tillsyn

Utredningen bedömer att kommuner och landsting kan underlätta för förtroendevalda med barn i behov av tillsyn genom att besluta om mer generösa regler för förskola och

barnomsorg. Sveriges Kvinnolobby avslår bedömningen som vi menar är otillräcklig. Utredningen tar inte de utmaningar som bristen på lösningar för förtroendevalda med små barn innebär på allvar. Utredningens slutsats om att få förtroendevalda utnyttjar möjligheten att få ersättning för barntillsyn skulle betyda att gruppen förtroendevalda har ett litet behov av insatsen visar på bristande förståelse för ojämställda strukturer i hemmet och politiken. Att få förtroendevalda utnyttjar möjligheten att få ersättning för barntillsyn beror troligen på att få kvinnor med små barn i allmänhet och ensamstående kvinnor i synnerhet innehar förtroendeuppdrag, vilket är ett demokratiproblem i sig. Det kan också vara så att kännedomen om möjligheten att få ersättning är för låg.

Sveriges Kvinnolobby anser att förtroendevalda även fortsättningsvis ska kunna ta ut ersättning för barntillsyn i enlighet med kommunallagen, men att förtroendevalda även ska kunna ha sina barn i barnomsorg när en förälder fullgör förtroendeuppdrag. Detta kan till exempel göras genom att mötes- och förberedelsetid som ingår i ett förtroendeuppdrag ska anses vara arbetstid. I de fall barnomsorg inte finns att tillgå på obekvämt arbetstid kan en lösning vara att erbjuda barnpassning i anslutning till fullmäktigemöten eller andra möten på kvällstid. Det finns också behov av främjande arbete för att informera om rätten till ersättning för barntillsyn och barnomsorg. På samma gång kan man uppmuntra fler föräldrar med små barn att kandidera till förtroendeuppdrag.

8.3.7 Kommuner och landsting ska verka för en trygg och säker miljö för de förtroendevalda

Utredningen föreslår att kommunallagen ska innehålla en bestämmelse om att kommuner och landsting ska verka för att förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former. Sveriges Kvinnolobby tillstyrker förslaget, men vill understryka att alla trygg- och säkerhetsinsatser måste ha ett genomgående jämställdhetsperspektiv. Som utredningen själv påpekar är förtroendevalda kvinnor mer utsatta för hot, våld och trakasserier än förtroendevalda män, denna analys måste också återspeglas i förebyggande arbete och rättslig tillämpning. Till exempel bör säkerställas att de säkerhetsansvariga som utredningen menar ska finnas i alla kommuner och landsting har kunskap om jämställdhet och kvinnors särskilda utsatthet.

8.5.2 Förtroendevaldas möjlighet att vara föräldralediga eller sjukskrivna

Utredningen föreslår att fullmäktige ska besluta att förtroendevalda som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid ska få vara ledig från sitt uppdrag under en tidsbegränsad period, dock högst ett år, för att vara föräldraledig. Sveriges Kvinnolobby tillstyrker förslaget, men anser att förtroendevaldas rätt till föräldraledighet borde fastställas i kommunallagen. Om varje kommuns fullmäktige ska bevilja föräldraledighet finns risk att politiker som just fått barn tvingas avsäga sig sitt uppdrag i kommuner där föräldraledighet inte beviljas och där lokala överenskommelser saknas. Att inte ha en lagstadgad rätt till föräldraledighet drabbar särskilt kvinnor, men också unga män, och kan leda till att färre kvinnor är beredda att ta och fullgöra förtroendeuppdrag. Utredningen menar att föräldraledighet endast ska avslås om mycket speciella omständigheter råder, så som till exempel ett val. Men Sveriges Kvinnolobby anser att några sådana undantag inte bör finnas, politiker bör kunna vara föräldralediga även under en valrörelse. Vi anser vidare att förtroendevalda bör beviljas föräldrapenning enligt samma nivåer som arbetstagare enligt föräldraledighetslagen (1995:584)

9. Den lokala politikens organisering

Utredningen beskriver i sin analys hur makten i den lokala politiken förskjutits från fullmäktige och fritidspolitiker till styrelser och heltidspolitiker (9.3.1). Sveriges Kvinnolobby saknar en redovisning av vad denna förskjutning innebär för jämställdheten mellan kvinnor och män. Utredningen bedömer vidare att fullmäktige bör ha tillräckliga befogenheter att granska och utkräva ansvar (9.3.2). Sveriges Kvinnolobby delar bedömningen och vill framhålla behovet av behovet av att granskning sker också ur ett jämställdhetsperspektiv.

Vidare bedömer utredningen att partierna i fullmäktige bör överväga en begränsning av antalet mandatperioder som en person kan inneha uppdraget som ordförande (9.3.3). Sveriges Kvinnolobby delar utredningens bedömning som vi menar även skulle kunna öka jämställdheten då många ordföranden som har innehaft sina positioner under lång tid är män.

10. Deltagande och inflytande på nationell nivå

Utredningen bedömer att Regeringskansliet bör bredda urvalet av organisationer som bjuds in att delta i remissprocesser, samråd och hearings (10.4.1). Sveriges Kvinnolobby tar inte ställning för eller emot bedömningen men vill understryka vikten av att utöver att bjuda in organisationer även ge dessa förutsättningar att faktiskt kunna bidra. Grundläggande är att det finns tillräckliga organisations- och verksamhetsstöd som gör att det civila samhällets organisationer kan fullfölja sina uppdrag. Vi menar också att regeringskansliet bör begrunda både kvalitet och kvantitet när organisationer bjuds in att delta. Särskilt viktigt är att stötta paraplyorganisationer som genom sin funktion representerar ett stort antal organisationer. Regeringskansliet bör alltid försäkra sig om att organisationer som representerar kvinnor och arbetar med jämställdhet bjuds in till remisser, samråd och hearings.

Utredningen bedömer också att utredningar ska få instruktioner att samråda med det civila samhället (10.4.3). Sveriges Kvinnolobby tillstyrker utredningens förslag. Även statliga utredningar bör försäkra sig om att organisationer som representerar kvinnor och arbetar med jämställdhet bjuds in till samråd.

I sin analys problematiserar utredningen kring ett större och mer professionaliserat inflytande från intresseorganisationer (10.6). Sveriges Kvinnolobby efterlyser en redovisning av vad den utveckling som beskrivs har för konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män. Vi vill också tillstyrka utredningens bedömning om att en reglering som innebär ett register över lobbyister vid riksdagen inte är önskvärd (10.6.1).

10.6.2 Folkmotion bör införas i riksdagen

Utredningen föreslår att medborgerlig förslagsrätt, så kallad folkmotion, ska införas i riksdagen. Sveriges Kvinnolobby tar inte ställning till förslaget med ifrågasätter om införandet av en folkmotion skulle stärka resurssvaga individers inflytande och delaktighet. Vi menar att steget för en enskild att samla in namnunderskrifter från 1 procent av landets befolkning för att få möjlighet att lägga en motion kan upplevas som särskilt stort just för personer i resurssvaga grupper. Istället finns risk att resursstarka grupper, där män är i majoritet, får ännu en kanal för påverkan och inflytande.

11. Medborgardialog och samråd i kommuner och landsting

Utredningen föreslår att fullmäktige ska verka för att medlemmarna i kommunen eller inom landstinget ska ha förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut (11.5.1). Sveriges Kvinnolobby tillstyrker förslaget. Viktigt är att säkerställa att mäns och kvinnors, pojkars och flickors perspektiv alltid vägs in i samma utsträckning.

Utredningen bedömer vidare att fullmäktige bör anta riktlinjer eller principer för hur samråd och medborgardialoger ska genomföras (11.5.3). Sveriges Kvinnolobby delar utredningens bedömning och vill framhålla vikten av att sådana riktlinjer och principer alltid bör ställa krav på jämställdhet. Att samråd och medborgardialoger är formellt öppna och tillgängliga är ibland inte tillräckligt för att inhämta synpunkter från hela befolkningen i en kommun och ett landsting. För att säkerställa att också kvinnors, och kvinnor män i underrepresenterande grupper, inflytande tas tillvara kan uppsökande metoder som till exempel fokusgrupper vara en viktig del av dialogen med medborgarna.

Utredningen bedömer också att demokratifrämjande arbete på lokal och regional nivå kan underlättas genom att fullmäktige antar en demokratipolicy (11.5.4). Sveriges Kvinnolobby delar utredningens bedömning förutsatt att sådana policys också har genomgående jämställdhetsperspektiv.

12 & 13. Det förstärkta folkinitiativet och folkmotion

Utredningen vill underlätta för folkinitiativ, det vill säga möjligheten att på lokal nivå samla in tillräckligt många underskrifter för att väcka en folkomröstning. Här efterlyser Sveriges Kvinnolobby ett tydligare jämställdhetsperspektiv. Det är omöjligt för oss att bedöma de förslag och bedömningar som görs när könsfördelningen bland så väl de som tar initiativ och skriver under initiativet som bland de som röstar i den efterföljande folkomröstningen inte redovisas.

Utredningen vill också ersätta möjligheten för kommuner och landsting att införa medborgarförslag med en obligatorisk folkmotion. Det skulle innebära att personer som lyckas få stöd av en procent av befolkningen i kommunen eller landstinget får möjlighet att lägga fram en motion i kommunfullmäktige.

Liksom på nationell nivå tar Sveriges Kvinnolobby varken ställning för eller emot folkmotioner på lokal och regional nivå. Även här ifrågasätter vi om införandet av möjligheten till folkmotion verkligen skulle leda till en bättre dialog mellan medborgare och politiker. Utredningen belyser redan att få personer, män oftare än kvinnor, har utnyttjat möjligheten att lägga medborgarförslag. Vi ser inte varför folkmotionen skulle förändra denna trend. Det bästa sättet att öka delaktigheten och inflytandet för resurssvaga grupper är istället att stödja deras egen organisering och skapa så små trösklar som möjligt för engagemang.

14. Ungas delaktighet och inflytande

Sveriges Kvinnolobby har inget att invända mot utredningens bedömningar och förslag för att öka ungas delaktighet och inflytande. Vi efterlyser ett tydligare jämställdhetsperspektiv i stora delar och saknar förslag som syftar till att stötta flickors och tjejers organisering. Vi saknar även insatser som syftar till att öka kunskapen om jämställdhet och kvinnors

rättigheter generellt bland unga. Jämställdhet är en demokratifråga och därför är grundläggande kunskaper om samhällsliga strukturer utifrån kön viktiga för att ungas så väl som vuxnas delaktighet och inflytande.

15. Överväganden och förslag om delaktigheten och inflytandet för personer med funktionsnedsättning

Sveriges Kvinnolobby tillstyrker samtliga av utredningens yttringar för att stärka inflytandet och delaktigheten för personer med funktionsnedsättning, men saknar genomgående ett jämställdhetsperspektiv i så väl beskrivningar och analyser som förslag och överväganden. En rapport från Myndigheten för delaktighet (2016) visar att kvinnor oavsett funktionsnedsättning har sämre levnadsvillkor och sämre möjligheter till delaktighet än män med funktionsnedsättning. Utredningen berör visserligen att kvinnor med funktionsnedsättning har ett något lägre valdeltagande och mer sällan är medlemmar i ett politiskt parti, men utan vidare analys. Till exempel redovisas inte könsfördelningen i de kommunala tillgänglighetsråd som av utredningen framhålls som viktiga. Utredningen lyfter bland annat vikten av att förtroendevalda med nedsatt funktionsförmåga får tillgång till stöd och service för den tid som behövs för att kunna fullfölja sina uppdrag. Att män med funktionsnedsättning lättare beviljas insatser berörs emellertid inte. Om kvinnor med funktionsnedsättning ska ha makt att forma samhället och sina egna liv, som det övergripande målet för jämställdhetspolitiken lyder, krävs att funktionshinderspolitiken genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv. En viktig insats för att öka delaktigheten och inflytandet för kvinnor med funktionsnedsättning är att stödja organisationer som samlar dessa kvinnor.

Stockholm 2016-06-21

Clara Berglund, generalsekreterare Sveriges Kvinnolobby

Sveriges Kvinnolobby

Norrtullsgatan 45

113 45 Stockholm

08-33 52 47

info@sverigeskvinnolobby.se

www.sverigeskvinnolobby.se